

STIFTELSEN INTERNATIONELLA VÄSTENA-AKADEMIEN

Layout Astrid Lande • Västena Affärstryck 1981

Oratorio in due parti.

La Susanna
Oratorio
del sig. Alessandro Stradella

1681

Introduktion Susanna, soprano;
Danica, soprano;
Festo, contralto;
Giudice 2.° Tenore;
Giudice 1.° Basso
Cantata 3.° a 5. voci.

BE

Opera di Gio: Battista Guadagni. Cantata
di Alberto in Biblioteca a LXXXI. I. 1. stampa
6 a Modena nel 1681. opera di Gio: Battista
il titolo XXX. n. 40.

Omslag: Facsimil. Föreläsningsblad till Stradellas eget porträtt. Estebiblioteket, Modena.

Sid 1: Facsimil ur Karl XII:s bibel. Historia om Susanna och Daniel. Joakim, en man i Babylon, hade Susanna till hustru, Helkie dotter. Till henne blewo upptände två domare, gamle män. De kommo till henne i trädgården, där hon var allena, och gäwo sin otillbörliga begärelse till henne / v. 15. Men efter hon theras onda vilja icke samtyckte / v. 22. Beklagade the henne / och witrnade falskliga emot henne ; och sade / at the wthl hoordom hade funnet henne medh en yng man / v. 27. Therefore blef Susanna dömd til döden / v. 41. Som hon nu leddes til döden / kom Daniel / och kallade them tillbaka för rätten / v. 45. Och öwertygade thessa domare / at the hade lugt öppd henne / v. 51. Så förde the them til döden / och dräpo them / v. 61. Susanne slächt tackade Gud / at hon warbt befrjäd / v. 63.

Historia om Susanna/ och Daniel.

Joakim / en man i Babylon / hade Susanna til hustru / Helkie dotter /
v. 1. Til henne blefwo upptände två domare / gamle män / v. 5. The
kommo til henne i trädgården / ther hon war allena / och gäfwo sin otillbörliga
begärelse till henne / v. 15. Men efter hon theras onda vilja icke samtyckte / v.
22. Beklagade the henne / och witrnade falskliga emot henne ; och sade / at
the wthl hoordom hade funnet henne medh en yng man / v. 27. Therefore blef
Susanna dömd til döden / v. 41. Som hon nu leddes til döden / kom Da-
niel / och kallade them tillbaka för rätten / v. 45. Och öwertygade thessa do-
mare / at the hade lugt öppd henne / v. 51. Så förde the them til döden / och
dräpo them / v. 61. Susanne slächt tackade Gud / at hon warbt befrjäd / v. 63.

Alessandro Stradella

Alessandro Stradella (1644-82) var länge en av musikhistoriens svårgräpbaraste, gåtfullaste och minst kända personligheter. Under de senaste decennierna har dock denna italienske barockmästare förvandlats till en av sin tids bäst dokumenterade - både när det gäller hans liv och hans verk - tack vare några italienska och amerikanska musikvetenskapars intensiva forskning.

Stradella lät en våldsam död, vilket skapade en snårskog av mer eller mindre vildvuxna legender. Den mest spridda av dem lanserades 1844 av Flotow i den då så populära operan "Alessandro Stradella", som inte hade mycket mera än namnet gemensamt med verkligheten.

Trots fiändels och andra senare barockmästares betygade tacksamhetskund och trots den berömda 1700-talspedagogen, tonsättaren och teoretikern padre Martinis uttalade beundran för hans kompositoriska mästerskap var Stradella som tonsättare nästan uteslutande känd genom den s.k. kyrkoarian "Pietà Signore". Denna var till råga på allt en romantisk förfälskning från 1830-talet av någon i den parisiska kretsen kring Rossini, möjligen skriven till en text av Stradella, enligt vad dennes främste moderne levnadstecknare Remo Giazotto gjort troligt.

Det är just Giazotto som, efter en mansålders outtröttligt undersökningsarbete i arkiv, bibliotek och konservatorier inom och utom Italien, spritt kännedom om Stradella. I sin stora biografi (1962) om mästaren har han framlagt de forskningsresultat som nu klarlagt och bestämt vår syn på Stradella och hans verk som de betydelsefullaste i italiensk musikhistoria mellan Monteverdi och Vivaldi. Stradella är i själva verket initialfiguren för hela den se-

nare barocken och dess "terrassdynamiska" stil, som han skapade genom att vara den förste som medvetet använde concerto-grosso-tekniken, som sedan närmast upptogs av Corelli. Det är också Stradella som i sina dramatiska ödetter, till skarp skillnad mot de dithills brukade melodiska terskombinationerna, införde den sortens kontrasterande melodiska element, som i den följande utvecklingen skulle leda till företeelser som exempelvis Mozarts ensembler och Verdis Rigolettkvartett.

Stradellas liv var även utan alla romantiska utbroderingar spännande nog. Han föddes i Rom den 1 oktober 1644 som son till ett landsflyktigt adelspar från Modena, men blev tidigt föräldralös. Han togs om hand av de s. k. cratorianerna, det glada 1500-talshelgonet Filippo Neri musikälskande orden, i vilken krets bl.a. den äldsta andliga uppsat "Rappresentazione di anima et di corpo" (Spelen om själen och kroppen) av Cavalieri uppstod år 1600. Där fick han en gedigen utbildning och där upptäcktes han i 16-årsåldern av ingen mindre än vår konstfrämjande ex-drottning Christina. Hon gav honom 1663 hans första kompositionsuppdrag och även i fortsättningen höll hon, så långt det var möjligt, sin skyddande hand över honom. Bl.a. fick han medverka till invigningen av Roms första offentliga operateater som 1671 tillkom på drottningens initiativ.

Men redan åtskilliga år dessförinnan hade hans oroliga blod invecklat honom i affärer - främst av erotisk natur - som så småningom skulle göra honom omöjlig inte bara i den eviga staden, utan också i Florens och Venedig. Han for till Turin, där han utsattes för ett lönnmordsförsök,

som fick storpolitiska konsekvenser med själv Ludvig XIV inblandad. Slutligen kom han till Genua, där han mötte sitt definitiva öde. Natten till den 1 mars 1682 blev han bakifrån - framifrån vågade man inte, han var en utmärkt fäktare - nedstucken av en lejd bandit. Mördaren hade fått sitt uppdrag av en hög genevisk adelsman som berövats en älskarinna av Stradella, vilken till råga på allt också haft fräckheten att ge hans syster "cembalo-ektio-ner".

Kavalieren, poeten och musikern Stradellas kompositoriska kvarlätningskap förvärvades genom en släktings försorg av hertigen av Modena. I det förnämliga Este-biblioteket i denna stad ligger lejonparten av hans produktion kvar, som omfattar så gott som samtliga musikformer. Samlingen är väl katalogiserad och ordnad. Till övervägande delen väntar den dock på den återuppståndelse, som denna geniala, nyskapande och schablonfria musik så väl förtjänar.

Ake Sällström

Alessandro Stradella (1644-82). Olfymålning av San Pietro a Majella d'Agostino, Neapelkonservatoriet.
Foto: Ann-Mari Rydberg.

Texten finnes återgiven på omslaget till Rikskonsertens grammofoonskiva Caprice CAP 1114 med utdrag ur Stradellas operateater "Salome", som uppfördes på Vadstena slott 1975 och 1976.

La Susanna

Opera i två akter av Alessandro Stradella, Modena 1681

Libretto av Giovanni Battista Giardini

Svensk översättning av Görel och Åke Sällström i bearbetning av ensemblen

Regi	Anders Levelius
Dräkter	Britta Wahlberg
Scenografi	Mathias Frid
Dekorutställning	Peter Lundquist
Ljussättning	Torkel Blomkvist, Michael Joyce
Maskör	Vuokko Nikkinen
Scenotekniker	Katrin Wahlberg
Musikalisk instudering	Stefan Parkman, Maria Wieslander, Örjan Näsborn, Björn Gäfvert
Notkopiering	Jim Länneborg
Dirigent	Stefan Parkman

Premiär i Bröllopsalen på Vadstena slott lördagen den 25 juli 1981 kl. 21.00
Följande föreställningar: 26, 28, 29 och 31 juli samt 1, 2, 4, 5, 7 och 8 augusti kl. 21.00
Paus mellan akterna. Servering i Drabantensalen. Föreställningstid ca 2 1/2 timme.

S Å N G A R E

Susanna, sopran	Christina Falk
Daniel, tenor	Lars Magnusson
Testo, kontraalt, (berättare)	Anne Sofie von Otter
Domare II, tenor	Stefan Dahlberg
Domare I, bas	Olle Sköld

M U S I K E R

Violin	Gunnar Klingfors, Anders Fredljung, Kerstin Karlsson, Torbjörn Näsborn, Per Näsborn
Violoncell	Kari Ottosen
Kontrabas	Yngve Malcus
Traversflöjt	Erik Fricberg, Sissel Dørum
Oboe	Folke Bengtsson
Fagott	Carl-Johan Nordin
Luta	Bo Hansson
Harpa	Berit Lindberg
Cembalo	Maria Wieslander

Orkestern spelar på tidstroga, lågstämula instrument.

Stradellas "Susanna"

Berättelsen om Susanna, Joakims hustru, står att läsa i de Apokryfiska böckerna. Den är ett tillägg till Daniels bok och finns inte med i Bibeln, då kyrkan inte räknar den som tillhörande den heliga skrift.

Två högt uppsatta domare, vilka dagligen umgås i Joakims hus, upptäcks av åtra till dennes unga hustru, den sköna Susanna. Den åtrån är av den sorten, att ju mer de försöker följa den, desto häftigare blir den. Deras besinnning orsakar stor smärta. En dag beslutar var och en för sig, ovetande om varandra, att gömma sig i Joakims trädgård, för att dolda bekika Susanna, som varje dag brukar lustvandra där inne. De stöter dock ihop och tvingas att för varandra bekänna sin dolda längtan. När den kyska Susanna kommer ditin och tar av sina kläder för att bada i en liten damm, kastar domarna sig över henne, som två utsvultna vargar, uppeggade av varandras bekämler och åsynen av den nakna Susanna. Då hon vägrar dem omgänt, hämnas de på henne genom att använda sin maktställning och anklagar henne för otukt med en okänd ung man. Susanna döms därvid automatiskt till döden.

Susanna, Keltias dotter, den unga Susanna, ovetande om de båda skurkarna, talar hon med sin Gud, där hon, som hon tror undanskynd, badar för att rena sin kropp. Hon önskar att vattnet, som Gud fört till den lilla källan på hemliga vägar, även kunde tvätta hennes själ. Hon är medveten om, att trots sin kyskhet, har hon syndens möjlighet i sig, då hon är kvinna och därför väcker mänuens åtra. Hur skulle hon kunna ana, att hon så bryskt skulle uppäckas ur ungdomens oskuld. I fångelsehålan, dit hon

oskyldig förts, förhannar hon sin skönhet. Att hon är vacker det dömer henne, bevisar hennes brott! Hon resignerar, men hennes förtröstan på Gud, hjälper henne att utstå domarnas skymfliga förhör. Sin samhällsställning kan de nu använda till att fritt, en sista gång, dregla över den värnlösa kvinnans kropp. Så förvandlas deras oförlösta längtan till maktmissbruk.

Som alla goda sagor, får dock även denna ett lyckligt slut. En skägglös yngling, som blandat sig i mängden, upptäcks av en helig vrede. Han ställer till ett korsförhör med de båda domarna och folket ser på hans panna, att han har den rätten. Domarna tappar fattningen inför den unges kraft och renhet, lämnar motstridiga uppgifter och avslöjar sitt brottliga handlande. De förs bort att stenas, ty endast döden kan rena dem från synden. Daniel, ty det var han, som steg fram inför folket och räddade den olyckliga kvinnan, triumferar tillsammans med den återupprättade Susanna. Så segrar ungdomens renhet och kraft.

Berättelsen om Susanna är en moralitet, som framställs av en ung präst. Denne är väl bevandrad i människornas nattsvarta sidor, vilka de delar för insyn. Kyrkans väggar är täckta med bilder och målningar, bland annat med motiv från Susannas lidandes historia. Dessa bilder väcks av berättarens hypnotiska kraft till liv inför den församlade menigheten. Han har läst och praktiserat Ignatius av Loyolas "Exercitier", där den femte påhjuder, att den kristne skall koncentrera alla sina fem sinnen på det motiv han valt för sin meditation. Så har han, den unge prästen, i sin lilla kommare, sett helvetets flammor, känt luften av sva-

vel, hört de olyckligas skrik, smakat på deras bittra tårar, med sin kropp känt hettan. Dessa erfarenheter använder han för att skildra den svagas seger över den till synes oslagbara ondskan för att därmed uppväcka den slumrande församlingen och stannera den till ett bättre leverne.

Kollationeringen på "Susanna" ägde rum den 8 mars 1981, på den internationella kvinnodagen.

Anders Levelius

Susanna och gubbarna. Olfjemålning av Paulus Peter Rubens (1577-1640). NM 603 Nationalmuseum, Stockholm.

Hur ska Stradellas "Susanna" låtas?

Hur lät oratoriet vid upremiären 1681?

Hur kommer det att låta vid föreställningarna 1981?

Frågorna är många, men svaret är enkelt: ingen vet. Just denna förutsättning, att ingen vet, att det inte finns något facit, är den spännande utgångspunkten för studiet av "Susanna".

Det klingande resultatet av "vår" opera är frukten av ett grupparbete inom ensemblen, där vi försökt kombinera kunskap med fantasi. Kunskap om musikalisk praxis, instrumentering etc. kan utvållas ur litteratur – om italiensk barockmusik i allmänhet och Stradella i synnerhet – vidare genom studiet av kopparstick och målningar och genom besök i musikhistoriska museer. Den största kunskapen om "Susanna" ger dock partituret, även om Stradellas noter inte på långt när ger oss en så komplett information om musiken som vi normalt förväntar oss i samband med begreppet partitur. Här finns i recitativens en sångstämma och en basstämma och i ariorna dessutom en eller två ytterligare instrumentala stämmor. På något enstaka ställe står en fördragsbeteckning, t. ex. "allegro" och någonstans har en aria underrubriken "con violini" – en fingervisning om instrumenteringen som man tacksamt tar emot.

Utöver dessa informationer måste man förlita sig på fantasi och experimentlusta. Genom att betrakta t. ex. en arias notbild kan man på ett ungefär sluta sig till dess karaktär och instrumentering. Genom att noggrant jämföra notbilden med den italienska originaltexten kan man få uppslag till effekter, uttryck, färgningar etc. Allt detta måste dock givetvis provas om och om igen tills man tycker sig ha funnit en naturlig och inspirerande lösning.

Textbearbetningen är en ytterst viktig del i vårt studium av "Susanna". Stradella var själv sångare och väl utbildad i tidens belcanto. Man kan därför förutsätta att han var mycket mån om ett riktigt ord-tonförhållande i sina verk, något som blir ett svårt men stimulerande problem när man sjunger på svenska. Det gäller att, i möjligaste mån, låta alla viktiga ord i en fras komma på samma ställe i översättningen som i originalet, så att man inte går miste om några ordmålände tonslingor. Samtidigt som textinnehållet måste göras begripligt för lyssnaren vill man gärna tillfredsställa sångarens önskemål om "sångvänliga" ord och meningar.

1600-talet i Italien var framför allt sångens århundrade. Orkestrernas olika funktioner är därför speciellt inriktade på att belcanta och stödja sången. Basstämmor, musikens fundament, spelas av olika kombinationer av basinstrument, i "vår" orkester violoncell, kontrabas och fagott. Över basstämmor improviseras harmonier och klångfärger av ackordinstrument – luta, harpa och cembalo. Sången kommenteras i korta orkestermellanspel – ritorneller – eller direkt i musiken av fioler, flöjter och oboe. Musikererna spelar på tidstrogna, lågstämda instrument.

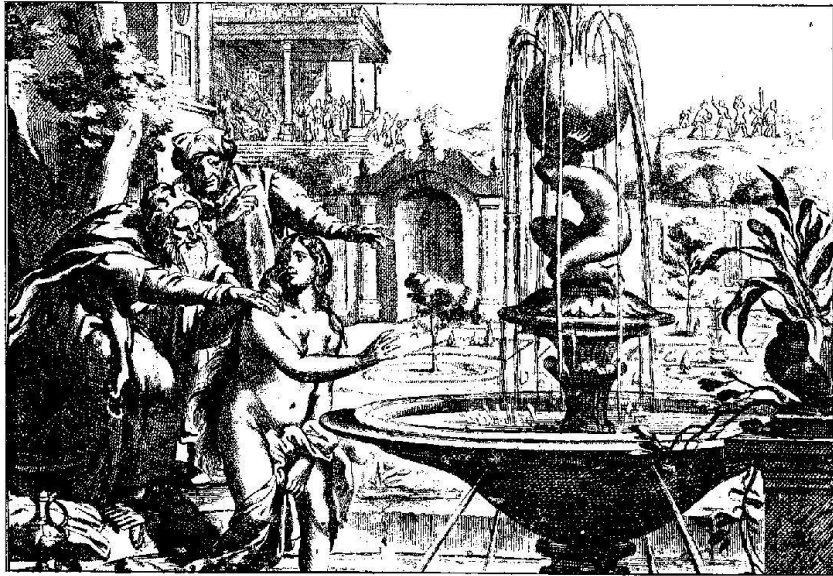
Det är fascinerande att forska i äldre tiders musik. Naturligtvis vore det ytterst intressant att få veta hur "Susanna" lät i Italien år 1681. Vår strävan efter stilltrogenhet får dock inte bli så stor att vi spelar något sorts musci-musik utan uttryck och liv. Det viktigaste är att resultatet engagerar och inspirerar. Er och oss här i Vadstena. Nu.

Stefan Parkman

con ingua l'Empire
Pace con Torre i Fida
menti, e Mira de l'Imperio
meta de la Superbia apina i confusi Regna
ad mte augural chie Olio Panta nido di Loro e Loro

Facsimil. Punktöversättning utförd av Alessandro Stradella i partituret till "Susanna". Establioteket, Modena.

På bilden härinstill ser vi Susanna och gubbarna vid källan, men den okände konstnären avbildar också domstolen, med allt folket och vill bäger på bilden, stannandet av domarna. Berättelsens tre viktigaste stationer.